

Дөр үстүний пролетарийлары, бириккелзгэр!

Под'ячев С.

❁ „УТКУУЛ“ ❁
(ВСТРЕЧА).

Ночургэн Малананков Н. А.

Ойрот Областын Литноллегиязы Чыгарган
г. Улуулу. 1928 жылда.

Дөр Устүнийг пролетарийлары биринлэгэр!

Ойрот.

2-360

Под'ячев С.

2794

Г. П. Б. в ЛНГР.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

„УТКУУЛ“.
(ВСТРЕЧА).

Кочургэн Каланаков Н. А.

ИИВ. № _____

Ойрот Областыг Литколлегиязы Чыгарган
г. Улулу. 1928 жылда.

Ойно́р улус.

1. Борсык, озо старшинаа турган, эмди тэ-
зэ Председательга турган кижы, койу сагалду
кижи, Каанга озогы јанга саназын салар кижы.

2. Михайла Парфеныч Корова, бойи сүрлү
волостын секретарь кижизи.

3. Койчы

4. Аргачы.

Кичинэккачылар.

5. Сиркэчэк, Волостын каруулыгы.

6. Отец Ульян Мэкэчи, абыс кижы.

7. Түлкүчэк областын качызы.

8. Аксагал церквенин старостазы.

9. Кирило Рубец, буды аксак церквенин ка-
рулчыгы салдат кижы.

10. Торбогош школдын качызы такылыш
тилдү кижы.

11. Сагыскан.

12. Өркөчи—комылдал угузуп жүргән кижы

1. КӨРҮНГЭНИ.

Волостын туразы.

Сирнэчэн—(тура јамдап турала) Көрзөн, бу тураны чөптөп салгандарын, бир чанака бадырын таргып-та болбос. Ончо-ло јерди какрык, чэләкәй эткиләп салтырлар.

Тамкыны мунайып нә сүрәкәй тартар. (түкүрәт) Олордын кийиндә мунын ончозын Сибирәргәдә јаман. „Јәр үстүндәги каргышка калган улус“ дәгәни чын туру ийнә. (Јалмужын чачала, отуруп танкы тартат).

2. КӨРҮНГЕНИ.

Өрнөчи: (Араай кирәлә, отурарга јәр бәдрәп көрүп турат) Сләрдинг мында кудай дәгән нәмә јок туру. Эмдигә јәтрә кудайды илип сал. багыныгарба? Эзән! Јакшы јадырыгарба. Эзән-Климентий Вуколыч.

Сирнэчэн, (катуланып) Сәә нә кәрәк?

Өрнөчи. Мәә председатель кәрәк. Эмдигә јәтрә кәлбәгән-бә?

Сирнэчэн. (Там ары катуланып) Сәә кандый председатель кәрәк. Сән оны кайдарга турун? Сән јүүлүп јүрүн-бә? јакшы улус эмдигә јәтрә уйкуда јадат. Сән дәзә, сары таң-ла кәлип председателды сурайзын. Председатель јок!

Өрнөчи— Председатель Качан кәләр?

Сирнэчэн—Кэлгэн тужунда-ла—Кэлэр. Сээ ол нэ кэрэк?

Өркөчи—Нэ кэрэк. Боорогы-ла сурак сө-зим бар. Калан кэрэгин айдар сөзим бар. Бу кэл-гэним бэжинчи кэлдим, Кэлэр заин „чөлө жок дээр“, ол эмээ „эргэн кэл дээр“.

Сирнэчэн—Бистинг кэрэктэр көп, жагыс сө-нинг кэрэгинг эмэс. Слэрдий комыдал угузачы улус көп жүрэт. Бис дэээ кара жагыс улус, аргык кижибис жок. Айдарда сөзинг кандый сөс?

Өркөчи—Айдар сөс кандый болзын. Айдар сөс мындый бөлүп жат. Бискэ жаан калган түшти Слэр бойыгар-да бодогор, Карастынг. Васьказына бай кижээ 9 пуд аш төлөөр болуп түшги, мээ-дэээ 12 пуд аш түшти.

Сирнэчэн Анайып түшкөн болзо, жолду ту-ру. Жаң андый! Сэн тэнэк эмэс!

Өркөчи—жолду туру дэп айтканыгар нэ учурлу сөс. Андый сөзигэр база жаңга кэлижэр-бэ?

Сирнэчэн—(катуланып) Куучынданба! Сэн кайда турун! А! Сэн су аларга жүрүң-бэ? Слэрдий кижини үрэдэргэ жүргэн улус көп табылар. (Өткөн-нип) „Андый сөзигэр база жаңга кэлижэрбэ“. Суранып тарган болзонг үстүнэ 20 пудтанг ко-жып койорыс. Тилинги нэ жадагай бош салып ийэзин? Сэнинг тилинги уйдынги куйругунаң узун туру. Мынаң жүр! Бүгүн мында кэрэк эгпэс. Бү-гүн байрам.

Өркөчи—Бүгүн кандый байрам. Кудай сэни лэ жүрзин... Бүгүн байрам кайдаң кэлгэн.

Сирнэчэн—Кандый байрам! Кайдаң кэлгэн сээ байрам дегэн болзо, байрам чын туры. Мы-наң жүр эргэн кэл.

Өркөчи—Канчагазына кэлин турайын.

Сиркэчэк—Сэн сүрэкэй кижн эмэс. базада катап кэлэринг. Кижинин каалгазынан ыйлап-та барза уйат эмэс.

Өрнөчи—(түкүрүп) Слэрдин ончогорды, эдип турган жагыгарды, кара каар алзын, јизин. Слэрдин бажыгарды билэр јаандарды кайдан табар. „Нэдэ кижн ончозы түнгэй дэжэт“. Ончозы түнгэй дэгэни ол-ба?

Сиркэчэк—База нэни айдазын куучынданып көр.

Өрнөчи—Сээ тамагыгнын тамыры көпкөнчэ табыштанарга јакшы: сэн жалованья алып јазын.

Сиркэчэк—Мэн иштэнип чырмайып турум. Мэн ээн јэргэ жалованья алып јат дэп, бодоп турун-ба? Слэрдин боо кэлип јүртэнигэр көп. Мэн дээ жагыскан слэрдин ончогордын учун туруп јадым.

Өрнөчи—Сэн иштэнип чырмайып турун-ба! Бис билэрис сэн канайып иштэнип чырмайып турганынды.

Сиркэчэк—Куучынданып-ла тур. Суранып турган нэмэнди аларын.

3-чи КӨРҮНГЭНИ.

(Капшыгай базып председатель Борсык кирэт. Сиркэчэк бут бажына туруп чыгат).

Борсык—Эзэн-бэ! Михаала Парфеныч кэлни-бэ?

Сиркэчэк—Эмдигэ јэтирэ јок.

Борсык—Сээ кэм кэрэк эди. Сары тан-ла бу бир карга кэлгэн. (Өркөчи јаар бажын кэкип айтты).

Борсык—Сээ нэ кэрэк (отуруп). Капшыгай айт, чөлө јок.

Өрнөчи — Калан кэрэгиндэ слэргэ кэлдим.

Борсык — Кэлгэн јэрингэ ойто-ло кэт. Сра-ай чөлөө јок. Тоолу күндэрдэ кэл, кэрэгинди аайлап бэрэрим.

Өрнөчи — Алтынчы кэлдим ошкош.

Борсык — Заявление кийдир. Айдып турум-нэ чөлөө јок дэп. Бүгүн, эмди-лэ собрание болор.

Өрнөчи — Јэ слэрдинг сөзигэрдинг аайына кижичыгып албас. Климентий Викулович бүгүн байрам дийг, слэр собранья дийсигэр. Кэмигэргэ бүдэр. (Ўн јок турала.) Јэ айтса, эргэн кэлэийн.

Борсык — Эртэн база чөлөө јок болор. Суббот күндэ кэл. Кижээ арчабык этпэй, куда-ла ары јаныгар.

Өрнөчи — Јүрэ бэрэт.

4-чи КӨРҮНГЭНИ.

Борсык — Нэ - дэ кижини бэри кийдирбэ. Эжик-кэ боктүлү дэп бичик илип сал, улус-ла эрмэктэжэр чөлөөм јок. Сүрээн јаан кэрэк табылды. Онынг аайына кэмдэ чыгып болбос.

Сирнэчэк — Нэ болды?

Борсык — (ары бэри көрөп) Кандый-да кижимэни коптоп бичик салган эмтир. Озогы јан јар нэмэни эдэр кижичыгып эмтир дэп, бойы бойы, јок-јойудынг кучүн јип турар кижичыгып дэп, салыптыр (түкүрүп). Кандый көрмөзи мэни коптоп турыболбогой. Билгэн болзом мэн оны турган јэринэ јыга адар эдим. Комунист дэгэн улус бистинг јэрдэ јок, Комсомол дэгэн улус бистинг јэрдэ база јок. Кэмизи онойып кылынып туру болбогой. Сэн билэринг бэ?

Сиркэчэк — Нэни айдазын! Мэн кайдаг билэйин.

Борсык — Школдын качызы бойы тили јединбэй јүргэн кижиге, онойып кылынбас. Кайкамчызуун!

Сиркэчэк — Билин албай турум. Чак бу кэрэкти билбэй турум. Кандый бир јакшы кижиге табылды-ийнэ Саза.

Борсык — (түкүрүп) Кижиге мында кичээп нэ лэ кэрэкти эдиип турар болзо, сраай албаданып кичээнип турар болзо, онын кэрэгиндэ бичикти тарс бэрип ийглэп тургандарын. (Арчуул-ла арчынып). Јэ бу мэнинг иш эдэтэн помощниктарым нэ кэлбэй удагылап турунэ?

Сиркэчэк — Олордын бөө кэлэри јок-ло болор.

Борсык — Нэнинг учун ондый болып јат?

Сиркэчэк — Кэчэ экилэзи тойлогон.

Борсык — Кэмнинг айлына?

Сиркэчэк — Абыстын качызынынг Кирянынг, эмэгэнининг чыкан күнүнинг тойы болгон.

Борсык — (Түкүрэт).

Сиркэчэк — Айлына сүрэкэй јакшы јанду дэшклэгэн. Айдары јок эзрик, айлына энмэктэп јанды дэп, айдышкандар. Абыстын качызы бистинг Бурундукты от јарыдып алып айлына јетиргэн. Учулэзи кожонг эмэс кожонг салган. Кудайдын кожонгын база кожондогондор.

Борсык — Онынг кииндэ аракы азып турган улусты истэп, нэкэп көр.

Сиркэчэк — Олорды истээргэ кэм јилбиркээр. Нэгэ ол анайып албаданар. Мэн бодоор болзом ичэйн дэгэн кижиге ичип отурзын. Ичпэйн дэгэн кижиге тэгиндэ ичпэс. Чочко уймалар балкашты кижидэн сурабай бойы-ла таап алала, уймалат.

Борсын—Jэ онызы андыда болзо, улус сүрэкэй өткүрэ аракыдаганы жарабайт. Өскө кижэлэр аракыдаган болзо, кэм јок эди. Jэ кэрэккэ турган улус аракыдаганы жарабайт нэнинг учун дэээ, ол јан кэрэгиндэ, база албаты башкара кэрэгиндэ турган улус болып јат. Олордын кылыгынанг көрүжүп улус там-ары көп аракыдаар,(Сананып) слэр өрөкөн, лтам олорды барып алып кэлигэр. Слэрди председатель сакып јат дэп, айдыгар, эдэр иш айдары јок, көптөгөн дэп айдыгар.

Сирнэчэк—Андый бачым нэмэ кайданг кэлгэн Кэм јок айткайым-ла.

Борсын—Jэ капшыгай барып айдыгар, мэн сакып алайн.

Сирнэчэн—Барала. ойтто јанып кэлэт.

Барсын—Jэ нэ болды?

Сирнэчк—Бойлоры кэлгилэп јат. Барып айдарыда јок. Төрт тамандап клаадылар. Аракаа соктырып турган улус, уйуктап албаган туру ошкош.

(Койчы-ла Аргачы кирэдилэр).

(5-чи корүнгэни).

Койчы—Борсын Өбөгөн эзэн-бэ!

Аргачы—эзэндэр-бэ.

Борсын—Эзэндэр-бэ, нөкөрлэр! Кайданг кэлдигэр. Иштэнип, аш согып јүрүп кэлдигэр-бэ (Койчы-ла Аргачы үн јок турадылар).

Койчы—Јок иш этпэдибис.

Аргачы—А-нэ? Бир күн иштэнбэээ кайдар?

Борсын—Мэни коптоп бичик кийдирлэгэн эмтир. Кандый Сокоп коптогон болбогой.

Койчы—Алдырып турган-ба?

Аргачы—Кэм айткан?

Борсык—Эмди тура алдырып турганы жок, мээ айткандар, бойым-да билип турум, алдылар болор. Сакып отурар туру.

Аргачы—Нэ дэп, коптогон билдирэт-бэ?

Борсык—Улусты сайгактаган дэп, коптогон.

Койчы—Слэрдэн кандый коп чыгар.

Борсык—Озогы жаңга улусты коптогон дэп. Мэни буржуй дэп, озогы тужунда Председательга канайып тудулган дэп коптоган.

Аргачы—Нэмэниг оyi одип калган тужунда санаазына жаңы кирип туру ба! Ол тужунда кайда бойлгондор. Эки жылга кэм жок Председатель болып турган кижини. Эмди канайып жаратпай тургандар?

Койчы—(Каткырып) оlorдын ол сөзи нэгэдэ жарабас. Слэрди кэм туткан. Албаты—жон туткан дийлэ ончозын алдырзындар. Слэрди нэ алдырар?

Борсык—Жэ онызы ондый-да, жэ ондый-да болзо... Шакпырт туймээн тужунда кижн ээн-жэргэ өлтүрүп-тэ салдылар (көснөк жаар көрип) Акырыгар кэм жүгүрүп кэлп жат?

6-чы КОРИНГЭНИ.

Сагыскан—(тыныжы буулып) Слэр мында нэни-дэ билгилэбэй отуруп жадыгар. Укпадыгар-ба?

Борсык—База нэзи табыла бэрди. Бистин дэрэмнэдэ каанын карындажы улу кнэс Михаил Александрович кэлгэн.

Сагыскан—Төгүн болзо, бу жэрдэн ыра-

Борсык—Сэн көрмөс жүүлэ бэргэн-бэ? бай өлөйин.

Сиркэчэн—Э тэгэридэги улу бий каан кудай!

Койчы—Кандый Михаил Александрович табылды. Шэртэнип айт.

Сагыскан—(чуулданып) Кандый, Кандый! Өлтүрткэн каанын карындажы эмэй база. Бис эмди нэни эдэрибис. Айдышсыгар? Нэни эдэрин сананып көригэр. Јонды јуунга јууп көрөттөнбэ, кайдатан-ба? Слэр јон-башкарачы улус нэ-мэни капшагай эдэр кэрэк!

Сиркэчэн—Шаг соксо кайткай-нэ? Ол эми кайда?

Сагыскан—Бистин айылда отуруп јат. Ол јагыскаан эмэс, оны-ла кожо база эки кижі бар. Экилэзи кнэс кижилэр, бирүзи Јусупов, Экинчизі Голицын тэжэт.

Сиркэчэн—Көдөчилү јургэн јат. Кажы јärm дэј билдиртип кэлди? Олорды эн-лэ озо кэм көргөн?

Сагыскан—Олорд эмэгэним конорго божоткон эмтир. Мэн јанып кэлэлэ чуулдангам нэ кэрэк јүзүн базын улусты конорго јууп турун дэп. Олор кандый улус дэп? Олор дэзэ эмэгэнгэ ажиндыра 300 миллион акча бэрип салгандар эмтир. Кижі сайын 100 миллионот. Ондый көп акчаны кижі јэрдэн таап албас дэп санайла кондырар дэп јөпсиндим. Курсактанып алала, уйуктаарга јатыбыс. Бис олорго саламнан төжөк салып бэргэнибис. Кудайга бажырып алала, мэн бэчкэ өрө конорго чыктым. Бистин бэчкэ үстүндэ клап дэгэн нэмэ, айдары јок көп. Клап мэни ол түн сүрэкэй тиштэди. Мэн уйукум кэлбэй јадала угуп јатсам, улус куучындажат. Куучынын угала сүрэкэй коркый бэрдим

Бу кудай бу туру төгүн айткан сөзим жок. (База тилин жаланып турат).

Борсык — (Кышкырып) База жаланып турун ба? Сэн көрмөстинг тамагына нэ адазы киртэн, капшыгай айт!

Сангыскан — Мэни Христостын учун мэнгдэтпэ! Угуп турзам бирүүзи айдат: „Улу бий кнэс Михаил Александрович слэр уйуктап туругар-ба? База бирүзи айдат: „Жок бис уйуктабай жадыбыс. Слэр кнэс Юсупов база уйуктабай жадырыгар-ба? Айдарда база угулат: „Голицын кнэс уйуктап јат-па? Уйуктап јат улу бий каан дэп. Ол сөстөрди мэн угала сүрээн коркый бэрдим, бажымды јаан агаш-ла јара соккон-дый болып оорыдым. Мэн бэчкэнинг үстүнэн арай-ла антарылбадым. Коркыган бойынча үн јок боло бэрдим. Бойым дэзэ: „э кудай нэ боло бэрди“ дэп сананып турдым. Мэнинг айлыма каанын карындажы Михаил-Александрович конып турганы чын эмэшбэ дэп, санандым. Онон ары угуп јатсам, айдыжат:“ Бу айлдын ээзи јакшы кижиде, кудай санаалу кижиде эмтир дэжип эрмэктэжэдилэр.

Койчы — Јэ онон ары нэ дэп эрмэктэштилэр?

Борсык — Јэ онон ары нэ болгонын куучында. Сэн бискэ сүрээн јаан сөс айтын аайына чыгып албай турум.

Сангыскан — Угуп турзам, чымыранып куучындажадылар. Айдар сөстөрининг көп сабазы. „Улу бий кнэс, улу бий кнэс-лэ дэжэт. Мэн дэзэ сраай калтырап јаадым. Таң јарыганча арай-ла өлбөй калдым. Эртэн тура турала уканымды эмэгэнимэ куучындадым. Бэри кэлип јадала абыска кирип куучындап ийдим. Абыс мэнэн ары көркып калды. Мэн абыска школдын качы-

зын (Торбогошту) кожо айдып алзын дэп јакы-
дым. База Протасий Фокичка сельский-гэ бар-
зын дэп јакыдым. Удабас јеткилээр болор. Нэ-
ни эдэтэнин слэр јаан улус шүүжип аайына чы-
гаар. Мэнин айдар сөзим божоды.

(Чинмиригин арчып тагкы азып тарты).

Борсык—Нэни эдэр? Нэни эдэтэнин бил-
бэй турум. (Сананып). Бис ончобыс бу кэрэк кэ-
рэгиндэ, өлөтөн улус турубис. Эң озо өлөтөн
кижи мэн турум. Бу кирээ јатирэ амыр-ла јат-
кан эдибис, мэни коптоп бичик салгылады, эм-
ди бу мындый јаан кэрэк табылды. (түкүрэт).
Јаан качым бу тужунда уйдэ јок боло бэргэнин.
Ол кандый бир јөпти айдар эди. (тым турдылар).

(Тышкары тпру-тпру дэп унугулат).

Борсык—Јэдип кэлди эмэш-пэ?

(Јүгүрүп барып көзнэктэн көрөт).

Михаил Парфенович слэр-бэ.

Корова—(тышкартап). Мэн! тпру-тпру көр-
мөстин сокоры. Слэр нэ эртэ кэлдигэр?

Борсык—Бистинг мында јаан кэрэктэр та-
былды. Капшыгай бэри кэл.

Корова—Кандый јаан кэрэктэр. Бистинг
мында кандый-да кэрэктэр јок болор кэрэк.
Эмэгэнигэр баладан јакшы болгон-ба? Ха, ха, ха.

Борсык—Јэ элтээринг-ди токтот. Клэ бэ-
ри. Сэн кэрэк. Ат-лбэришпэй бэри кэл.

Корова—Эмди-л кэлэрим. Кэрэк качпас.
(үн јок турадылар).

Корова—(Кайа көрүп) Кэлип јаткан улус-
тын көбизин, абыс кожо кэлип јат, школдын
качызы кожо, Аксагал, Түлкүчэк, Кылчыр кай-
камчызын. Јон нэ кэрэк учун јуулуп јат.

Борсык—Кэрэк башталган. Капшагай бэри
кэл. Табылган кэрэктинг учурун угарзын.

Корсва—Эмдилэ кэлэрим. Јакшы улус-ла эзэндэжип алайын. Эзэн отец Ульян көришпэгэ нэн бэри канча јыл болды, канча кар кайылды. Силэр бискэ кэлдигэр-бэ? Нэ кэрэктү јүрүгэр. Слэр ончогор канайып ойынга јуулган күртүк члэп јуулуп кэлдигэр. Торбогош өбөгөн, Түлки-чэк өбөгөн, Аксагал өбөгөн эзэндэр-бэ! Ха,ха,ха! Ончозы мында јааны-јакшызы-ла јуулган туру-нэ Абыстан бэри јуулган. Мөргүл эдэргэ јуулдыгар-ба? Сэн Рубек база кэлдин-бэ. Сээ нэ кэрэк?

Рубец—Кэлзин тэгэн.

Борсык—Капшагай) Јэ бэри кэлзэгэр. Слэр ондо тышкары нэ јакталыжа бэрдигэр. Улус көрөлө нэни нэни кылынып тургандар-ба дэп бодобозын кэлигэр.

Корова—Барып јадыбыс.

(Ончозы калырап күлүрэп киргилэдилэр).

7-чи КӨРҮНГЭНИ.

Мэнэчи—(ары бэри көрип) Каан Кудай кайрал бэрди. Аксагал, Борсык өбөгөн эзэндэр бэ! Солын табышгы уктыгар-ба?

Борсык—(Сагысканды көргүзип). Солын табыш бойы бу отуры.

Мэнэчи—Слэр нэ дэп бодоп туругар.

Борсык—Эмди шүүжүп көрөрис. (Сторош јаар) Климентий эжикти јаап кой. Өскө кижини бэри кидирбэзин. Кирэргэ јарабас, јаан јуун болып јат дэп, айт.

Сирнэчэк—Јэ бис кийдирбэзин дэп јакып койдыбыс.

Борсык—Ак јанду албаты сөзимди угугар. Јаан кэрэк табылды угуп туругар. Отуругар, јэрлэ болгонына отурыгар. Абыс өрөкөн отуругар (кэзиги отурат).

Корова — Слэрдинг мында нэ болып турганын мэн билип албай турум.

Борсык — Билбэ.і турган болзон билип аларың. Бу собраньяга Председательла качы тудуп алыгар. (Үн јок турдылар). Јэ айса мэн председател болойын.

Ончозы — Болзын дэп сурап турубыс.

Борсык — Собрания ачылып туры.

Слер Сангыскан өбөгөн айдар сөзигәрди айдыгар.

Сангыскан — Јаңыла айдала база айдайынба?

Борсык — Јэ ол эмэзэ мэн айдайын.

Ончозы — Айдыгар.

Борсык — (Үн јок турала) Ак јаңду албаты.

Бу Сангыскан дэгән кижі, ол эмди бойы мында туру, мындый сөс айты: Бистинг дэрэмнэбистэ, Сангысканын айлында каанын карындажы улу кнэс Михайл Александрович кэлди дэп. Оныла кожо эки көдөчи кнэс Юсупов, база кнэс Голицын кожо дийт.

(Үн јок турат, ончозы кыймыктана бәрдилэр).

Сангыскан өбөгөн ол айткан сөзигәр андый бэди? Мэн јонго чын айдып бәрдим-бэ?

Сангыскан — Чын чын!

Торбогош — (Тили такылыжып). Чын эмишпэ?

Корова — (түкүрүн). Јүүйлэ бәрдигәрбэ?

Сангыскан — Нэ јүүлэ бэргән. Јүүйлгән кижі мында јок. Бүтпэй турган болзон барып көр, ол эмдидэ бистинг айлда отуруп јат.

Корова — Ол слэрдинг айлда нэни эдип јат?

Торбогош — Мэн сөс айдайын.

Борсык — Айдыгар.

Торбогош — Михаил мәнинг санаама кирип јат, түрү кижі эмэс, јок бэди. Мәнинг айдар сөзим божогон.

Мэнэчи—Каан кудай түрү кижини өлтүрүптө салар, өлгөн кижини тиргзип-дэ салар.

Торбогош—Андый болзо, мэн сөзимди ойтто алайын, слэр оноң ары сөзигәрди айдыгар.

Борсын—Саңыскан өбөгөниң сөзин угар болзо, ол бэчкэниң үстүндэ уйуктап јаткан эмитир, угар болзо, оның айлында конып јаткан үч кижи мунайып эрмэктэжэт: „Слэр улу кнэс Михайл Александрович, Михаил Александрович дэгэн кижии эки нөкөрин, кнэс Юсупов, кнэс Голицын дэп айдат. Ол конып турган улус конгоның учун 300 миллион акча бэргэн эмитир. Мэниң айткан сөзим чын-ба Саңыскан өбөгөн!

Саңыскан—Айтканыгар чын чын.

Борсын—(Аргачы јаар) Аргачы айткан сөсти протоколго бичип кой.

Аргачы—Онызы јарайт.

Мэнэчи—(онтоп) Каан кудай Исус Христос улу мактулу кэлип јат (крэстэнэт).

Түлкүчэк—Каан кудай болыжар болзо, јаң куула бэрэр. Бу јаң база јаң-ба. Кижии јөөжөни бэлэн таап алалбас. Церквениң байрамында улус мээ алты-ла миллионоң акча бәрди.

Аксагал—Јэ ол акча база акча-ба. Кудайдың церквезинэ бойына кэрэк јок нэмэләрди экэләдиләр. Ол андый јаңы акча мэндэ сраай көп јуулды, оны кайда эдэр јэрин тапай турум.

Рубец—Мэниң ай-сайын алып турган жалованьям 5 миллион оны-да јетирэ бэргилэбэй јат. Суранып барар болзо, кортошко сураар болзо јок дэжэр. Мэн база курсакту болып јадым. Мэн бу мындый кату јылдарды кандый-да јуу чак тужунда көрбөгөм.

Саңыскан—Калан дэйтэн нэмээ кижии үрэлә бәрди. Калганчы акчазын алдырат.

Борсык—(столды токылдадып). Он баш јок куучын јок болзын. Слэр Сангыскан сөсти јастыра айдып туругар. (Ончозы үн јок отырат). Јэ, Арга-јок, эмди нэни эдэлик. Айдыжыгар. Сөс эрмэк айдар кижн бар-ба?

Сирнэчэн—Шан согор кэрэк.

Түлнүчэн—Ол сөскө мэн јөпсинип турум.

Сангыскан—Кудайдын сүрүн көдүрэр кэрэк. Кайкал эдэчи сүрди көдүрэр кэрэк. Михайланын сүрү кайкал эдэчи. Мөргүл эдип кудай-га бажырып көрөөктөр. Онын кийндэ аайы чыга бэрэр.

Мэкэчи—Акча јуур кэрэк кижн сайын 5-н абыска бэрэр кэрэк.

Торбогош—Ол школдын одыны кэрэгиндэ эрмэктэжэр кэрэк.

Сангыскан—Бу јаан кэрэк тужунда школдын одыны кэрэгиндэ куучындарга јарабас. Сэн школын-ла ары кэдэри-лэ тур, одынды база бис тартарыс-па. Бистин ийдэ-күчүбисти тэгиндэ сра-ай чыгарып салдыгар. Эмди үүрэнэр кижн јок. Айла нэгэ үүрэдип турган.

Рубец.—(Түкүрүнип). Токто Сангыскан. Болор болбос куучынды нэ айдар. Шанды нэ согор?

Аксагал.—Јүгүрүп барып шанды согор кэрэк. Албаты јон јуулар, бу јаан кэрэкти шүүжэ-рис. Магат јон јуулар, бу јаан улуста кайрал манифест бичик бар болор. Билэргэ кэрэк.

Борсык.—(Абыска) слэр абыс кижн сөзү-гэрди айдыгар.

Мэкэчи.—(Тидинип албай). Сүгүнүп-тэ турум, коркып-та турум, айдыксагым-да тудат, јалтанарымда тудат.

Борсын.—(Jaан качаа). Сэн нэ айдынбай отурун.

Корова.—Кайкап турум. Айдыжыгар-ла мэн токтодынып турум.

Облязов.—Михайла Парфеныч айткан сөс-кө мэн jөп.

Борсын.—(Качылар-га). Слэр нэни айдары-гар.

Койчы.—Мэн бодоор болзом кандый-да ки-жи абыс болзо, мээ ол jaан кижип болып jат.

Аргачы.—Мээ-дэ болзо ондый.

Аксагал.—Ээн jэргэ нэ талыражар, тэгин-дэ удай бэрдибис. (Рубца, Кирила) jүгүрүп ба-рып шаг согыгар онын кииндэ аайы чыга бэрэр.

Сагыскан.—Чын, чын!

Рубэц.—Э кудай мээ алкыш бэр (Крэстэ-нэт) jүгүрэдим.

Сиркэчэн.—Jakшы тын сок. Кэдэн кончын-ды түрүнүп ал, кирлу эмтир көрөргө jаман. Jү-гүр-лэ!

Борсын.—Унчукпай турала). Jэ бис кайда бадарыс. Мында сакып алактар-ба?

Сагыскан.—(Атыйланып). Бис мында нэ сакыйтаныс, мында нэни сакып аларыс. Бистин айлга бараактар. Анда улу кнэскэ Михаил Алек-сандровичка уткул эдип угкуп көрөктөр Аш-тус jэ барактар. Аланзыр нэмэ jок, илэ көринэт, тэнэк-тэ кижип оны билип койор. Jэ базыгар! Каан кудайга баш болзын, сакып алдыбыс. Бор-сык өбөгөн сэн jуртын ичиндэ турган jaан ки-жи, сэн баштап бас, бис тэээ сэнин кинигнэн, куштын балдары члап базалы. Слэр адабыс абыс кижип болып jатсыгар, айдар сөзүгэрди ба-

рып жараштыра айдыгар. Сүрээн жаан кэрэк болып јат албаты-јон сананып көригэр. Бу кэрэкти бастара Россейдинг ичиндэги јурттаг эм-лә бис эдэрис. Барактар.

Лапа.—Чын барактар. Бистинг мында эдэр нэмэбис јок сэн Сиркэчэк, мында отур, кандый-кандый кэрэк болор. Бэлэндэнип отур. Кэрэк шүүжэргэ жаан улус бис-лә кожо боо кэлэрлэр болор-бо?

Зыка. — Јарайт.

(Ончозы чуркуражып, мэнгдэп чыкылай бэрди)

8-чи КӨРИНГЕНИ.

Сиркэчэк.—(Тагкылап Председательдын ордына отурат). Кандый жаан кэрэк табылды. Андый кэрэк болор дэп кэм сананган: (түкүрүп) кандый јаман мохорко тагкы учурады. Осымушказына 75 миллион бэрдим. Тфу кижининг озын јип турар, кижининг тартыксагына јэтпэс. Көрөр болзо ончозы мэкэ, бисти буржуй улус жаантайын мэкэлэп јат. Мэкэлэп јат. (Тындап) кэмдэ кэлип јат ошкош. Чын эмтир, кэмдэ кэлип јат. Тфу! Айла Мэниг эдип турар ижим јок дэжэт. (Сагысканын эмэгэни Архыт бүдүжи јаман јүтүрүп кирэт).

9-чи КӨРҮНГЕНИ.

Архыт.—Сиркэчэк Өбөгөн мэниг Өбөгөним Сагыскан мында болды-ба?

Сиркэчэк.—Јагыла чыкан арай-ла болзо јолыгыжар эдигэр.

Архыт.—Э калак өрөкөндөр; эмди нэни эдэр, нэни эдэр.

Сиркэчэн.—Нэ боло бэрди.

Архыт.—Бистинг адыбысты, кэр атты уурдадып ийдибис эркалак, өөкөндөр.

Сиркэчэн.—Кэм уурдаган, кэмнинг адып уурдаган.

Архыт.—Бистинг адыбысты кэр атты уурдап апарды.

Сиркэчэн.—Качан? Кэм?

Архыт.—Бүгүн түндэ бистинг айлда жорыгынчы улус конгон, үч кижиге конгон, олоор уурдап ийди. Олордыг бирүүзүн көрмөс оны жизин, бистинг Сагыскан каанын карындажы Махайил Александрович дэп, өскөзүн эки кнэс дэп айткан. Кнэстэригэрди көрзөгөр. Атты уурдай бэргэндэрин.

Сиркэчэн.—Андый болды-ба? Бу кэрэкти айлап куучындазын.

Архыт.—Мэни өкөчиге эмэгэнэн барып аракы садып экэл тэжип ийгэндэр. Эки шил аракыныг акказын бэргэндэр. Мэн өкөчиге эмэгэнгэ кэлзэм аракы жок тэди. Мэн шүлүзинектэргэ бардым база жок тэшти айдарда. Анчы айлына барала ойтто кэлзэм, айлымдагы баа конгон үч кижиге жок эмтир. Тышкары чэдэн жаар көрзөм, чэдэнинг каалгазы ачык туру, атт чэдэндэ жок эмтир. Э, калак өрөкөндөр, эмди нэни эдэр.

Сиркэчэн.—Сүрэкэйн: улу кнэс Михайл Александрович тэгэни андый-ба ха! ха! ха; Уулдар сүрэкэй эткэн. Сүрэкэй! Эмди бистинг Председателска иш тасылган. суранып турган нэмэзин алар туру. Кэрэкти бүдүргэн, каанды уткуган....Уткуул тээ Уткуул...

(Шагнын үни угулат).

Архыт.—(Коркыган бойынча отура түжүп).
Ээ калак өрөкөндөр. Өрт чыкан туру калык-
тың жөөжөзүн от жийр туру. Өрт! Өрт!

Сиркэчэн.—Коркыба! Өрт чыгып, күйүп тур-
ган тура жок. Бис тэнэк улус, улу кнэс Михаил
Александровичка угкуул эцип күндилэйргэ туй-
мээлип турубус. Ха! ха! ха!

(Учы).

Иис. № 993

21389

Ойрот.
2-360

Издательско-Типографское
Объединение „Кызыл Ойрот“